POEZIA PĂCII

DE

CONST. CIOPRAGA

Universitatea „Al. I. Cuza", Iași

Sînt unele cuvinte care, asemenea limbajului muzical, cu o rezonanță universală. Indiferent de sonoritatea ori de grafia lui, cuvîntul pace rezumă parcă idealul suprem al epocii noastre. Întruchipînd aspirația cea mai nobilă a oamenilor de bună credință, cuvîntul acesta implică biruința progresului, a demnității, a umanismului. Iată de ce, rostit pe toate meridianele, el deșteaptă neistovită emoție.

Se poate spune că, încă de pe cînd omul cavernelor ieșea dintr-o „noapte oarbă", de pe cînd, „speriat și singur", Caliban nu pronunța „nici o silabă-ntreagă", nevoia păcii intra în rîndul instinctelor vitale. În a sa vibrantă *Cîntare omului* Tudor Arghezi nu uită să menționeze totuși, că „prin vîrste și milenii" zeul Marte s-a dovedit mai puternic decît rațiunea. Căci cugetarea tot mai înaripată a fost adesea umilită sub apăsarea tiranilor de tot felul.

Flori delicate împodobesc în multimilenara poezie chineză carul păcii, apărat de dragoni cu priviri înghețate. „Pipa păcii" a indienilor nord-americani — invenția legendarului Gitche Manito — face dovada unei imaginații populare de un farmec cuceritor. În piesa *Pacea* a lui Aristofan însetații de pace ai vremii cîntă entuziaști:

„Ne-ar trebui un imn atît de mare
Și greu de zece mii de amfore
Să te slăvim !"

De la des amintitul Prometeu, proiecție simbolică a năzuinței semețe către independență („Tu sufereai pentru a fi demn de libertate") pînă la astronautul sovietic contemporan, ideea de creație se leagă de existența păcii. Benvenuto Cellini tuna împotriva „bucluculni diavolesc al războiului"; Miron Costin aștepta zilele tihnite în care meșteșugul armelor să fie înlocuit cu „iscusita zăbavă" a cunoașterii; Pușkin ridica pe culmile răsăritului steagul mîndriei umane: „Vreau să cînt lumii libertatea". În același sens Hugo blestemă Moholul sanghinar al războiului, visînd un univers ca „o familie unită". Asemenea lui Maiakovski, toți marii poeți ai lumii au

înțeles să susțină progresul. Într-un cuvînt: întotdeauna, înțelepții și creatorii de seamă au făcut elogiul păcii.

Lapidarul „eu îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul" din capodopera eminesciană nu definește numai politica unui patriot valah de acum o jumătate de mileniu, ci însăși psihologia pașnică a celor pentru care „frunza verde" înseamnă solidaritatea cu natura binevoitoare, a celor pentru care noțiuni ca „prietenie" și „frăție" se confundă.

Memoria populară nu uită faptele strălucite ale precursorilor căzuți în bătălii; poporul încununa cu laude eroismul, dar nu exaltă spiritul războinic. „Căci războiul e bici groaznic, care moartea îl iubește", ne spune Grigore Alexandrescu, vorbind parcă în numele mulțimilor. Coșbuc a scris și cîntece de vitejie, dar și elegii ca *Rugămintea din urmă*, ori *Trei, doamne, și toți trei*.

Războiul „oprește vremea-n loc și desfășoară de-a-ndăratelea pe pămînt, în icoane vii și-n *raccourci*, toate etapele civilizației omenești", constată cu amărăciune G. Topîrceanu. Regresiunea spre barbarie, dezumanizarea determină pe poet să stigmatizeze în *Balada corbilor* pe războinici și beneficiarii cataclismelor mondiale.

II

„Prin științe și prin arte națiile înfrățite
În gîndire și în pace drumul slavei îl găsesc"
(Gr. Alexandrescu — *Umbra lui Mircea*)

Dezamăgiți de prezența războiului, scepticii au născocit fantoma păcii de dincolo de moarte. În arhaica epopee indiană *Ghilgameș* se spune că pacea se va înfăptui peste douăsprezece mii de ani, cînd nici urmă din epoca autorului legendei nu va mai rămîne. Este o anticipare a mitului biblic, potrivit căruia pacea deplină ar sta numai sub semnul neantului.

Nici vorbă că, împotriva pesimismului negru s-au ridicat speranțe și cugete îndrăznețe. De la răsunătorul *Imn către pace* al lui Euripide pînă la Goethe, numărul celor care au crezut în posibilitatea unei păci triumfătoare a sporit, cu cît atrocitățile războaielor creșteau și ele. În *Tînărul Werther* se schițează ideea luptei, căci transformările nu se pot face numai cu ramuri de măslin, adică așteptîndu-le contemplativ. Lev Tolstoi spera într-o pacificare generală, care s-ar înfăptui de la sine, prin „non violență" și „non-agresiune". Tolstoian e și Panait Cerna, care într-o invocare *Către pace* se adresează unei „zee" a îndurării. Soluția apropierii prin iubire („Că făurim o lume ce-o vor primi ca dar / Acei ce nu sînt încă și totuși îi iubim") rămîne de domeniul unui romantism contemplativ.

III

„Mai un război de-a surda, pribeag sau într-adins,
Și vatra ni se sfarmă și neamul ni s-a stins"
(Tudor Arghezi — *Cîntare omului*).

Calvarul celui de-al doilea război mondial a culminat cu Hiroshima și Nagasaki. În țara taifunului și a cutremurelor perpetue niciodată viața n-a fost mai aproape de prăpastie.

Tragedia japoneză a crispat conştiinţa lumii întregi. Tragicul şi mînia se învecinau. Omenirea trebuia să treacă de la nostalgia păcii, la luptă. Mişcarea partizanilor păcii, congresele păcii, dezbaterile conducătorilor de state în Organizaţia Naţiunilor Unite sînt expresia unei atitudini active a celor îngrijoraţi de destinele umanităţii, de ameninţarea ce stăruie asupra valorilor materiale şi spirituale. Se poate afirma că hotărîrea energică de a impune pacea, defineşte „Stimmung"-ul, atmosfera acestor ani.

În poezie, calea argumentării raţionale nu e de-ajuns. Totul e ca valorile naţionale să fie convertite în imagini artistice răscolitoare, să ducă la agitaţie lăuntrică şi în ultimă instanţă la acţiune. Ca şi în alte cazuri, creatorii se diferenţiază, unii cultivînd alegoria, alţii repetiţiile obsesive, alţii în sfîrşit făcînd retrospectiva tablourilor de groază. Sub aspectul artei, fiecare din aceste modalităţi îşi justifică eficacitatea în măsura în care serveşte scopului.

Concepută în plin măcel, clasica *Meliţa* a lui Mihai Beniuc constituie un foarte sugestiv simbol al nimicirii infernale, inconştiente. Alegoria e cît se poate de clară :

„Vrafuri albe — oase — împresoară
Meliţa, meliţa,
Iară ea, flămîndă, mîncă, mîncă"...

Eminent poet militant, „toboşarul timpurilor noi" se afirmă mai răspicat în opoziţie cu ceva ; aşadar el slăveşte pacea, stigmatizînd masacrul. Războiul e un pom al suferinţei, întruchipare a sfîşierii universale. Umbra lui întunecă istoria ; umanitatea zvîcneşte interiorizîndu-se, plîngînd :

„Hei ! Fraţilor, la mine-n sînge
Istoria contemporană plînge"
(La mine-n sînge).

Nu contenise zăngănitul armelor, cînd bătrînul poet A. Toma închina un patetic *Imn păcii*, — păcii „cu ochi care rîd pe încă plînsul obraz". Sub semnătura aceluiaşi cîntăreţ urmară *Marşul păcii*, *Pămînt — tu dă-ne pîinea păcii*, *Zi-ne azi un cînt de pace* şi alte versuri care prefigurau tema păcii, atît de frecvent abordată astăzi. Se conturau liniile de perspectivă, ideea luptei organizate, ideea solidarităţii popoarelor, importanţa muncii în consolidarea păcii.

Durerea celor striviţi în lupte nu poate fi uitată. „Cîntă sub tancuri mai tare, tot ce-am iubit" — scrie Maria Banuş într-un tulburător *Cîntec sub tancuri*. Sub bubuitul tunurilor, în fumul exploziilor, pacea pare un miraj îndepărtat. Noţiunea rămîne fantomatică, de neînţeles parcă :

„Pace ! Auzi ? Ce vorbă ciudată !
Ecoul răspunde : pace.
Şi sufletul fîlfîie-n gol, rătăceşte..."
(Pace?)

Treptat, orizontul se limpezește. Se ridică întrebări, întristații caută înțelesuri. Dacă pentru prea de timpuriu dispărutul N. Labiș pacea e o „regină a vieții“ ori „curată lumină“, pentru Nina Cassian sfera noțiunii e mult mai largă. În *Muzică pentru pace* fiecare strofă adaugă noi trăsături definitorii.

„Pace înseamnă
să nu-mi fie teamă,
Să nu mă pîndească
mîna hoțească,
Să nu fie lupi
pe cîrmă de lumi. . .“

Pace înseamnă apoi : „Să fie un timp curat și întins și fără oprelişti“ ; „Roadele pomului — toate ale omului“ ; „Zîmbet copiilor, drum bucuriilor“ etc. Pe scurt, în cuvîntul pace se topesc într-un aliaj superior marile imperative ale umanismului, privite de pe pozițiile ideologiei socialiste.

În spiritul aceluiași umanism socialist, N. Labiș nu concepe pacea individuală separată de pacea universală.

„Pace din lume fugit-ai, din piept, din poem,
Din vene, din craniu, din ochii cu cearcăne grele.
Totuși la mine eu nu te rechem
Să vii ca o undă vrăjită în line inele.

Vină întîi peste lumea întreagă, și alină
Sîngele, plîns prelingîndu-se fără de vină“.
(Subiect de imn).

Din cele *Trei subiecte războinice* ale lui N. Labiș *(Subiect de baladă, Subiect de bocet, Subiect de imn)* se desprinde o concluzie unică : „Reveriile deșarte“ să fie lăsate uitării.

Unele versuri din faza înjghebării luptei mondiale pentru pace, cheamă la semnarea apelului partizanilor păcii. Prin însăși structura lor, asemenea versuri sînt retorice, urmărind să convingă printr-o argumentare directă.

Așa e chemarea *Semnați apelul păcii* de A. Toma :

„Semnați Apelul-legămînt!
Eu l-am semnat. De azi eu sînt
Chezaș al Păcii tuturor
Din poli și pîn-la ecuator“.

În același ton se încheie și îndemnul rostit de Dan Deșliu :

„Căci lumea de mîine, zvîcnind necurmat
în pîntecul vremilor — trează
se uită la tine din zări, peste leat,
și-și strigă porunca-i de foc, răspicat :
„În numele vieții — semnează!“
(În numele vieții — semnează!)

E limpede că adeziunea la luptă nu poate rămîne pur formală, căci aceasta ar aminti de atîtea discursuri ale umanitariștilor contemplativi. Poeții noștri leagă lupta pentru triumful păcii de munca creatoare, temelie a frăției ce poate impune o hotărîre.

Tu ce-ai făcut? se intitulează o poezie în acest sens a lui Demostene Botez. În încheiere, apelul la acțiune crește energic:

„Nu e destul că nu vroiți război,
Ci să luptați alăturea de noi.
E-o luptă pe viață și pe moarte.
Să nu rămînă nimenea deoparte!
Să se ridice lumea care tace —
În lupta asta mare pentru pace.
Prea mult a pătimit cînd a tăcut.
Ne-or întreba nepoții: Ce-ați făcut?"

Aceeași hotărîre de a întări pacea prin muncă se desprinde și dintr-o poezie a lui Cicerone Theodorescu — *Cum a semnat sondorul Popa*:

„Duc norii veste de război?
Să-i dovedim! Îi vom întrece
Muncind, pe capete, la noi
La „patru sute doisprezece"...

Îndemnul lui Imre Horvath, *Tu păcii ești soldat!...*, reliefează și el necesitatea disciplinei combatanților:

„Să nu spui: azi e sărbătoare,
Să nu spui: încă n-am prînzit.
Să nu spui: azi nevasta-mi naște.
Să nu spui: tînăr sînt, iubit,
Să nu spui: am o-nmormîntare,
Să nu spui: anii mulți mă curmă,
Să nu spui: plin sînt de-ntristare.
Cu scuzele rămîi în urmă!"

Și Camil Petrescu fixase în versuri sobre, de un lirism rece, momente din tragedia întîiului război mondial. Nu îndrăznise totuși să opună morții obsedante decît o latentă mîhnire, vecină cu resemnarea din urmă:

„Nu mai gîndi la ce se va petrece
Nu are, camarade, nici un rost,
Fii liniștit...
Omoară-ți sufletul cu grijă, și calm..."
(Versuri pentru ziua de atac).

Ceea ce constituie nota comună a versurilor actuale antirăzboinice e apriga hotărîre de a curma răul. Indiferent de autor, concluzia e aceeași:

necesitatea luptei. Mihai Beniuc înfruntă pe instigatorii la război cu exemple din filozofia populară :

„Căii noastre n-ai să-i pui zăgaz
Tu, dușman al păcii între oameni.
Ține minte : vînt de sameni azi,
Mîine ai furtună din ce sameni".
(Letopiseț).

Bocetul devine în cîntecul lui N. Labiș începutul dîrzeniei bărbătești. Printre lacrimi se aude un tăios : „Nu dăm voie. . . Nu se poate". Legămîntul lui tineresc e de a îndeplini voința neuitaților răposați :

„Morți din gropile comune,
Fără nume ori cu nume,
Morți de glonț ori de cărbune"
(Subiect de bocet).

Pledoaria pentru pace pornește de multe ori de la exemplul negativ al războiului. A rămas în amintirea tuturor tabloul sumbru al lui Vereșciaghin înfățișînd o piramidă de cranii — rezultatul tipic al încleștării! Pentru a denunța și zădărnici pregătirile în vederea unui nou război mondial, Al. Sahia ne transporta *Pe cîmpia de sînge a Mărășeștilor.* Poeții actuali văd în *Lidice* amintirea barbariei hitleriste iar în *Hiroshima* un simbol al dezastrelor legate de războiul atomic.

Poezie de atmosferă, *Lidice* de Eugen Jebeleanu reconstituie imaginea unui sat ceh nimicit de naziști. Pe fundalul decorului plumburiu de iarnă se proiectează fantomele victimelor. Amănunte umile refac o tragedie cu mult mai înspăimîntătoare decît tragediile anticilor Eschil ori Euripide. Însă groaza nu se asociază, ca la tragicii elini, cu mila, ci incită o sacră ură împotriva asasinilor :

„Peste zăpezi, peste pustietate,
suiau din ura noastră ziduri late,
ne-nvinse ziduri, mari pereți de ură,
crescînd din noi ca o semănătură
și înfrățite cu-alte ziduri dese,
Din ura lumii — rodnică — purcese".

Pritr-o intervertire de valori, ura devine (ca la A. Toma în *Zi-ne azi un cînt de pace).* fermentul solidarității universale în acțiunea de redresare a umanismului. Cu alte cuvinte, ura devine o condiție a dragostei :

„Și-am pus de strajă ura, să vegheze
din colți de cremeni, sus, pe metereze".

Pornind de la același motiv, în *Lidice nu se uită* Dumitru Corbea rostește un „țineți bine minte", adresat tuturor oamenilor.

Un memento e și *Umbra de la Hiroșima* „pe veci înscrisă-n piatră", care, zi și noapte „printre ziduri latră". Drama umbrei separate de corp capătă

în poezia lui Mihai B e n i u c semnificaţia unei crize a umanităţii ameninţate de forţa atomică :

„Trecătorii trec, cu umbra lor,
Fiecare-ncet ori mai cu grabă,
Numai umbra stă şi n-are zor,
N-are om s-o ia cu el, la treabă".

Rămasă stingheră, sinistra umbră e totuşi mai durabilă decît însuşi corpul care o purtase. Ca mustrătoarea umbră din *Hamlet*, relicva de la Hiroshima cheamă la înţelepciune :

„Umbra stă ca sentinela-n post,
Stă de pază pentru totdeauna,
. . . .
Să nu ardă para nucleară
Omeneasca noastră primăvară".

Zguduitoarea dramă japoneză îi apare lui Eugen J e b e l e a n u autorul *Scutului păcii* ca un semnal al unei posibile dezagregări cosmice. *Surîsul Hiroşimei* devine un sarcastic apel la cuminţenie. Altminteri, „demonul" atom poate să prefacă „orice munte într-un nimic răsturnat, o piramidă a golului, o colosală cupă de beznă" : altminteri cenuşa ucigaşă se poate strecura „uşoară şi grea ca un blestem" în miezul vieţii secătuindu-i izvoarele.

Puternice efecte de contrast, mai sugestive decît argumentele obişnuite, rezultă din alăturarea : copilărie-moarte. Candoarea primei copilării se loveşte de brutalitatea asasinatului în masă :

„Ce deasă ceaţă, vai, ce ceaţă mare.
Unde-i cărarea, doamnă învăţătoare ?

Sub talpă n-avem nici un drum. . . plutim. . .
Vai, unde-i casa ? cum să nimerim ?

Şi sîntem goi şi ne cuprinde teama.
Unde e tata ? Unde este mama ?

Nu ne vedem nici între noi de loc
Şi jocul nu ne place, nu e joc".

Nimic mai întristător decît această privelişte a copilăriei sugrumate asemenea florilor răpuse de îngheţ ! De aceea lupta pentru pace a Mariei B a n u ş are la bază sentimentul maternităţii, căci, prin sacra ei misiune de a perpetua viaţa, femeia nu poate accepta nimicirea vieţii :

„În glasul vieţii, glasul ei :
Noroade, prunci, bărbaţi, femei".
(La masa verde).

Mesajul adresat Americii în *Ţie-ţi vorbesc, Americă* se adresează mamelor, în primul rînd. Experienţa amară a mamelor din Europa, îndurerate de războiul nimicitor, nu trebuie să se repete.

„O, mamă, mamă,
o, Americă simplă,
să nu-ţi fie dat să cunoşti vreodată
gustul acesta al fericirii
amestecat cu cenuşă şi sînge.

Să nu-ţi fie dat să trăieşti
neliniştea sumbră a învierii
şi nici plutirea-n lumină
a celei ce-a purtat odată pe piept
piatra mormîntului".

Oricît de mari, depărtările nu reprezintă obstacole pentru cei hotărîţi să-şi asocieze cugetele şi puterile. Căci „amăgire şi fum sînt distanţele, amăgire şi fum" — spune Maria B a n u ş. „Înlănţuiţi-vă voi braţe arse!" — rosteşte spre cele patru zări Eugean J e b e l e a n u:

„Voi face
din mîinile-mpletite noduri
de fier
şi poduri o să fac
din strigătele voastre de durere
pe care-o să le-ntind
peste oceane. . ."
(Surîsul Hiroşimei)

În concluzie, de la pateticul „Aştept anul unu, anul păcii între popoare", îngînat de muribunda Magda I s a n o s, pînă la poemul *Războiul* al lui Mihu D r a g o m i r, slăvind pacea sau stigmatizînd războiul, glasurile cîntăreţilor noştri actuali se armonizează într-o simfonie a păcii [1]). Versurile lor ar forma o antologie şi un îndreptar etico-social totodată. Iar omenirii însetate de pace, Mihai Beniuc i-ar aminti mereu:

„Fii trează tu, pădure, şi veghează,
Veghează noaptea, ziua, pururi trează!"
(Cerbul fericirii).

---

1) Cîteva menţiuni critice: Cezar P e t r e s c u: *Problema păcii şi războiului în literatură* («Contemporanul», II, 1955, nr. 11); E. J e b e l e a n u: *Poeţi ai libertăţii* («Viaţa romînească», 1958, nr. 1); E. J e b e l e a n u: *Poezia şi pacea* («Orizonturi», 1958, nr. 10); Tudor V i a n u: *Literatura universală în serviciul păcii* («Steaua», 1959, nr. 6) etc.

СТИХАТВАРЕНИЕ МИРА

Краткое содержание

На протяжений тысячелетий мир считался священным принципом во имя которого боролись и продолжают бороться мужественно и самоотверженно создатели матєриальных и духовных ценностей. Прогрес означает в сущности торжество мира. Мир является один из главных факторов построения социализма в нашей стране. Выступая решительно против империалистической войны, современные наши поэты воспевают мир как услове победы нового. Ссылаясь на таких поэтов как М. Бенюк, Е. Жебеляну, М. Бануш и др., автор определяет главные аспекты темы мира (социалистический гуманизм, мирное сосуществование, идея борьбы, исключающая однако созерцательный ,,пацифизм" и др.).

LA POÉSIE DE LA PAIX

Résumé

Depuis les plus vieux temps la paix constitue un principe saint au nom duquel les créateurs de culture matérielle et spirituelle ont combattu et combattent héroiquement.

Le progrès est inconcevable sans le triomphe de la paix au monde. Celle-ci est l'un des facteurs décisifs pour l'édification du socialisme dans notre patrie. Tout en militant contre la guerre impérialiste, nos poètes actuels voient dans la paix la garantie d'un avenir heureux.

A base d'exemples tirés des oeuvres de Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Maria Banuş et d'autres, l'auteur souligne les traits caractéristiques de la poésie qui combat pour la paix (humanisme — socialiste, coexistence pacifique, lutte au lieu du ,,pacifisme" contemplatif etc.).